

צורות פתוחות וסתומות

מחלוקת הרמב"ם והרא"ש לאור הכתר וכתב יד לניגרד

חשיבות יתרה נודעת לסימון הפרשיות בכתיבת סת"ם. הברייתא בשבת קג ע"ב אומרת שכתובה תמה פירושה: "שלא יכתוב אלפין עיינין... פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה; סתומה לא יעשנה פתוחה...". שינוי בצורת הפרשה מפתוחה לסתומה או להפך, כמוהו כשינוי באותיות, ופוסל את הספר. וכל שכן שכתובת צורת פרשה במקום שלא צריכה להיות פרשה בכלל, או להפך, פוסלת את הספר.¹

לגבי הצורות המדויקות של פרשיות אלה נחלקו הרמב"ם והרא"ש. הרמב"ם בהלכות ספר תורה פ"ח ה"א מגדיר פרשה פתוחה כאחת משתי צורות:

א. אם הפרשה הקודמת מסתיימת באמצע השורה ויש עד סוף השורה רווח כשיעור תשע אותיות, יתחיל את הפרשה בראש השורה הבאה.

ב. אם הפרשה הקודמת מסתיימת בסוף השורה או שהיא מסתיימת באמצעה אך עד סוף השורה אין רווח כשיעור תשע אותיות, ישאיר שורה אחת ריקה ויתחיל את הפרשה הבאה בשורה השלישית.

המשותף לשתי הצורות האלה הוא שפרשה פתוחה תמיד מתחילה בראש שורה, כפי שהרמב"ם אומר שם במפורש בהלכה ב. לעומתו סובר הרא"ש, בהלכות ספר תורה הלכה יג,² שפרשה פתוחה מצוינת כרווח בתחילת השורה או בסופה. לכן, כאשר הפרשה מסתיימת באמצע השורה, ויש עד סוף השורה רווח כשיעור תשע אותיות, סובר הרא"ש, בדומה לרמב"ם, שיש להתחיל את הפרשה בראש השורה הבאה. אבל אם הפרשה מסתיימת בסוף השורה או באמצעה, ועד סוף השורה אין הרווח הדרוש, סובר הרא"ש, בניגוד לרמב"ם, שבשורה הבאה יש להשאיר בתחילתה רווח כשיעור תשע אותיות, ויתחיל את הפרשה באמצע השורה.

לגבי פרשה סתומה, סובר הרמב"ם (שם ה"ב) שיש לה שלוש צורות:

א. אם הפרשה הקודמת מסתיימת באמצע השורה, ויש עד סוף השורה רווח כשיעור תשע אותיות ועוד מילה, ישאיר רווח כשיעור תשע אותיות ויתחיל לכתוב את הפרשה הבאה באותה שורה.

1. **משנה תורה**, הלכות ספר תורה פ"ח ה"ג.
2. נדפס ברוב דפוסי הש"ס לאחר מסכת מנחות.

- ב. אם עד סוף השורה אין הרווח הדרוש, ישאיר את שאר השורה ריקה. בשורה הבאה גם כן ישאיר רווח בראשיתה ואת הפרשה הבאה יתחיל מאמצע השורה.
- ג. אם הפרשה הקודמת מסתיימת בסוף השורה, ישאיר רווח בהתחלת השורה הבאה ויתחיל את הפרשה הבאה באמצע השורה הבאה.

המשותף לכל צורות הפרשה הסתומה הוא שהיא מתחילה תמיד באמצע שורה, כפי שהרמב"ם אומר במפורש. לעומתו סובר הרא"ש, שאם סיים את הפרשה הקודמת בסוף שורה, יניח את השורה השנייה ריקה ויתחיל את הפרשה הבאה בראש השורה השלישית. אולם אם הפרשה הקודמת מסתיימת בראש שורה, סובר הרא"ש, בדומה לרמב"ם, שיש להניח רווח ולהתחיל את הפרשה הבאה בסוף אותה שורה.

לפי זה יוצא, שכאשר הפרשה שלפני ההפסקה מסתיימת בתחילת שורה, גם לדעת הרמב"ם וגם לדעת הרא"ש יש לנהוג בצורה דומה. בשביל פרשה פתוחה יש להשאיר את שאר השורה ריקה ולכתוב את המילה הבאה בראש השורה הבאה, ובשביל פרשה סתומה יש להשאיר רווח באמצע השורה ולכתוב את המילה הבאה בסוף השורה. אולם כאשר הפרשה שלפני ההפסקה מסתיימת בסוף שורה, נחלקו הרמב"ם והרא"ש. לדעת הרמב"ם, בשביל פרשה פתוחה יש להניח שורה אחת ריקה ולהתחיל בראש השורה השלישית, ובשביל פרשה סתומה יש להתחיל מאמצע השורה השנייה. דעת הרא"ש הפוכה: בשביל פרשה פתוחה יש להתחיל מאמצע השורה השנייה, ובשביל פרשה סתומה יש להשאיר שורה ריקה ולהתחיל בראש השורה השלישית. אי לכך, כאשר פרשה מסתיימת בסוף שורה, אי אפשר לצאת ידי שתי השיטות. אם יכתוב בהתאם לשיטה אחת, יהיה הספר פסול לפי השיטה השנייה, מכיוון שהחליף פתוחה בסתומה או להפך.

לפיכך, יש תועלת רבה לבחון את הצורה המדויקת שבה מסומנות הפרשיות בכתבי היד. מסורת היא בפי יהודי תל"ב שספר התנ"ך שהיה ברשותם, הידוע כ'כתר ארם צובה' (להלן: הכתר), הוא הספר שסמך עליו הרמב"ם; ומסתבר שיש למסורת זו על מה לסמוך.³ אבל עיון בכתר בלבד לא יבהיר את בעיית צורת הפרשיות. הפרשיות בכתר נכתבו בהתאם לתבנית של ספר תורה; הרמב"ם קבע את מקום הפרשיות הפתוחות והסתומות על פי מה שראה בספרו של בן אשר, כפי שהרמב"ם אומר שם בהלכה ד. ולכן, כאשר הרמב"ם כתב שבמקום מסוים יש פרשה פתוחה, פירושו של דבר שהוא ראה באותו מקום בספרו של בן אשר את אחת משתי הצורות המפורטות בהלכה א. ייתכן שבחלק מן המקרים הסתיימה הפרשה הקודמת בסוף השורה והשורה השנייה הייתה ריקה, והרמב"ם, בהתאם להגדרתו, קבע שזו פרשה פתוחה. ואולם לדעת הרא"ש אין זו אלא פרשה סתומה.

נמצא, שאף ששיטת הרמב"ם מתאימה לחלוקת הפרשיות בכתר,⁴ אין מכאן ראיה

3. ראה: מ' גושן-גוטשטיין, 'האותנטיות של כתר חלב', בתוך: ח' רבין (עורך), **מחקרים בכתר ארם-צובה, כתבי מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית א**, ירושלים תש"ך, עמ' י-לו.

4. שם, עמ' יז, לו.

שהגדרותיו נכונות. באותה מידה הכותב ספר תורה בהתאם לדעת הרא"ש יכול לעבור על ספר בן אשר ולציין את סוג הפרשיות השונות בהתאם לשיטת הרא"ש. רשימה זו תהיה שונה מזו של הרמב"ם בכל מקום שפרשה מסתיימת בסוף שורה. על סמך רשימה זו ידע סופר איך לכתוב גם אם מזדמנת לו צורה שונה מזו של ספר בן אשר, כפי שאמרנו לדעת הרמב"ם. רשימה כזו תתאים לכתר לא פחות מזו של הרמב"ם.⁵

עיון בכתב יד לנינגרד B 19a של המקרא מבהיר את צורת הפרשיות של הכתר. כידוע, הכתר אינו נמצא בידנו בשלמותו. מן התורה נשאר רק מדברים כ"ח, יז עד סוף התורה וצילום של כמה דפים נוספים, ביניהם עמוד אחד מבראשית (כ"ו, לז - כ"ז, ל).⁶ בחלק הזה של התורה השוויתי את צורות ההפסקות של הכתר לאלה של כתב יד לנינגרד.⁷ בשמונה מקומות מצאתי צורות שונות אך מקבילות לדעת הרמב"ם; שלוש מהן פתוחות וחמש מהן סתומות.

למשל, בכתר המילים "ואין קנה" (דברים כ"ח, סח)⁸ כתובות בהתחלת השורה, ושאר השורה ריקה. בשורה שלאחריה יש רווח בתחילתה, והמילה "אלה" כתובה באמצעה. הפסקה זו מתאימה לצורה השנייה של פרשה סתומה לפי שיטת הרמב"ם. בכתב יד לנינגרד המילים "ואין קנה" כתובות בראש השורה. לאחריהן יש רווח ובסוף אותה שורה כתובה המילה "אלה". זו פרשה סתומה לדברי הכל.

בכתר:⁹ ואין קנה _____
 אלה _____
 בכ"י לנינגרד: ואין קנה _____ אלה _____

5. **הבית יוסף**, יורה דעה, סימן ערה, אומר שירא שמים יקפיד תמיד לסיים פרשיות בהתחלת שורה, ועל ידי כך יצא ידי חובה לפי שתי השיטות. הרב נתן אדלר סובר שאין תועלת בהמלצתו של **הבית יוסף**, שהרי בכל מקום בכתר שפרשה מסתיימת בסוף שורה, סוג ההפסקה לפי שיטת הרא"ש שונה מזה של הרמב"ם, ואם כן לא ניתן לצאת ידי חובת שניהם (דבריו מובאים אצל הרב י"ד הלוי באמבערגער, **מלאכת שמים**, ד"צ ירושלים תשכ"ג, דף מה ע"ב, סוף כלל יב בחלק בינה). ראה גם דברי הרב שלום שכנא ילין בתוך: אריה ליב ילין, **קול אריה**, וילנא תרל"ב, סימן א. כדי להמליץ על הצעת הבית יוסף, משער הרב באמבערגער (שם) שאולי גם בכתב היד הקפידו לסיים תמיד את הפרשיות בהתחלת שורה, או שבכתב היד אין תבנית של ספר תורה אלא רשימה של פתוחות וסתומות, כמו שיש אצל הרמב"ם (ראה גם הרב שלמה גנצפריד, **קסת הסופר**, חקירה טז). עיון בכתר מפרץ את ההשערות האלה. דברי הרב אדלר נכונים הם. ראה גם: מ' גושן-גוטשטיין (לעיל, הערה 3), עמ' לו, הערה 112.

6. ראה הדפים המצולמים בראש **מחקרים בכתר ארם-צובה** (לעיל, הערה 3) ומאמרו של מ' גושן-גוטשטיין שם.

7. בבדיקה זו לא כללתי את שירת האזינו, משום שהיא נכתבת בצורת שירה, ואין זה עניין לפתוחות וסתומות.

8. מראי המקום, כאן ובהמשך המאמר, מציינים את הפסוק האחרון לפני ההפסקה.

9. קו רצוף בהעתקת הפסוקים פירושו רווח בכתב היד.

לפי שיטת הרא"ש, שני כתבי היד חלוקים כאן לגבי סוג ההפסקה: בכתר זו פרשה פתוחה ובכתב יד לנינגרד היא סתומה. לעומת זאת, לפי הרמב"ם סוג ההפסקה זהה בשני כתבי היד, על אף הצורה הגרפית השונה, וזהות זו תומכת בדעת הרמב"ם. בפסוק הבא (דברים כ"ח, ט) המילה "בחרב" כתובה בכתר לקראת סוף השורה, ולאחריה יש קצת רווח, אך פחות מכשיעור תשע אותיות. השורה שלאחריה ריקה, והמילה "ויקרא" כתובה בראש השורה השלישית. הפסקה זו מתאימה לצורה השנייה של פרשה פתוחה לפי הרמב"ם. בכתב יד לנינגרד המילה "בחרב" כתובה בראש השורה ושאר השורה ריקה. המילה "ויקרא" כתובה בראש השורה השנייה.

בכתר: _____
 אשר כרת אתם בחרב _____
 ויקרא
 בכתב לנינגרד: _____
 בחרב _____
 ויקרא משה אל כל ישראל

לפי שיטת הרא"ש, גם במקרה זה שני כתבי היד חלוקים: בכתר זו פרשה סתומה ובכתב יד לנינגרד זו פרשה פתוחה. לעומת זאת, לפי הרמב"ם בשני כתבי היד מופיעה פרשה פתוחה, על אף הצורה הגרפית השונה. גם זהות זו תומכת בשיטת הרמב"ם,¹⁰ ובהנחה שהכתר וכתב יד לנינגרד מייצגים מסורת זהה בחלוקת הפרשיות, עלה בידינו להראות שרק שיטת הרמב"ם מתאימה לכתר.

הנחה זו, ששני כתבי היד מייצגים מסורת זהה בחלוקת הפרשיות, בעצם טומנת בחובה שתי הנחות. האחת, ששני כתבי היד מחלקים את הפרשיות באותם מקומות ובאותו סוג של הפסקה. השנייה, ששניהם מגדירים בצורה דומה את הצורות השונות של ההפסקות. לכן, במקום ששיטת כתב היד האחד אינה ברורה, אפשר להבהיר את הדבר על ידי השוואה לכתב היד השני.

אולם, לכאורה, יש מקום לערער על הנחות אלה. הרי ידוע שבעניין הפרשיות רבה המחלוקת בין כתבי היד שונים, כפי שהרמב"ם אומר בהלכות ספר תורה פ"ח ה"ד. כתר ארם צובה וכתב יד לנינגרד חלוקים בוודאות בארבעה מקומות.¹¹ אם כן, מניין שבמקומות שבהם צורה שונה בשני כתבי היד, יש שתי צורות מקבילות של אותו סוג הפסקה ולא מחלוקת בין שני כתבי היד?

עיון בהפסקות בשני כתבי היד מראה, לדעתי, שאמנם אפשר ללמוד מהאחד על השני. בשמונה מקומות, כאמור, מצאתי צורות שונות אך מקבילות לפי דעת הרמב"ם.

10. לדוגמות נוספות של שתי צורות מקבילות של פרשה פתוחה וסתומה לדעת הרמב"ם בשני כתבי היד עיין בנספח.

11. עיין: מ' גושן-גוטשטיין (לעיל, הערה 3), עמ' יז.

בעשרה מקומות מצאתי זהות גמורה בתבנית. למשל, בשני כתבי היד המילה "תעשון" (דברים כ"ט, ח) כתובה בראש השורה, והמילה "אתם" כתובה בראש השורה הבאה.¹² מתוך המקומות שצורת חלוקתם ברורה בוודאי, בערך בשני שלישי מתוכם יש הסכמה בין כתבי היד, לעומת שלישי אחד שבו יש מחלוקת. לכן, במקומות שאינם ברורים מסתבר שיש לפרש אותם על סמך ההנחה שיש הסכמה, וששני כתבי היד משקפים צורות מקבילות של אותו סוג הפסקה, ולא להרבות במחלוקת. יתרה מזו, אם מוסיפים את שמונת המקומות שאינם ברורים לרשימת המקומות שיש בהם זהות גמורה, יש שמונה עשר מקומות של הסכמה, בערך פי ארבעה ממספר המקומות שאין בהם הסכמה. לעומת זאת, רק במקום אחד¹³ יש התאמה בין שני כתבי היד לפי שיטת הרא"ש ולא לפי דעת הרמב"ם.¹⁴ לאור הנתונים האלה מסתבר, שאכן ניתן להשוות בין כתב יד לניגוד לכתר וללמוד מהאחד על חברו.¹⁵

קשה לדעת אם הייתה מסורת שנהגה בהתאם לשיטת הרא"ש. הרי אין אנו יודעים בבירור על איזה כתב יד הוא סמך, וכן אין בידינו רשימה שלו של פתוחות וסתומות כדי לבדוק את התאמתה לכתבי היד שבידינו. יתרה מזו, כפי שאמר הרמ"ע מפאנו,¹⁶ יש לתת את הדעת על כך, שבעוד שהרמב"ם אומר במפורש שהוא מתבסס על כתב יד מוסמך, הרא"ש דן בפירושי הירושלמי ומסכת סופרים, ואין הוא מביא ראיה מכתב יד או מהנהוג בספרי תורה. בהלכות ספר תורה הלכה יג, כותב הרא"ש:

ואם סיים פרשה סתומה בסוף שיטה, יניח שיטה חלק ויתחיל בשיטה השלישית והוא פרשה סתומה, כיון דאין פתוחה לא בסוף שיטה ולא בהתחלת שיטה, ושיטה חלק הוי כמו ריוח שבאמצע שיטה.

הרי שבמקרה שלא נידון במפורש במקורות, הרא"ש, כדרכו, מכריע על פי סברה, ואין הוא מתייחס לספרי התורה שבימיו. שתיקתו של הרא"ש היא רועמת, ומלמדת שהוא לא

12. לפירוט המקומות הנוספים עיין בנספח.

13. בראשית מ"ו, כו; ראה בנספח ג.

14. בהשוואה זו של שני כתבי היד בדקתי רק את התורה ולא את הנביאים והכתובים. הסיבה לכך היא שגם אם בשאר הספרים מספר ההבדלים גדול יותר, אין בכך כדי לשנות את המסקנה כאן. ייתכן שבשאר הספרים לא הקפידו על צורות הפרשיות כשם שהקפידו בתורה. הרי לגבי מגילת אסתר, הספר היחיד בנ"ך שיש חובה לקרוא אותו מתוך ספר כשר, יש דיון בפוסקים אם שינוי בצורת הפרשיות פוסל. ראה שו"ת מהר"ם מינץ, סימן יב, ותרומת הדשן, פסקים וכתבים סימן כג. ואם כך הם הדברים לגבי מגילת אסתר, כל שכן שבשאר ספרי נ"ך יש מקום לומר שהקפידו פחות על צורות פתוחות וסתומות.

15. 'י עופר, 'כתר ארם צובה והתנ"ך של שלום שכנא ילין', בתוך: 'מ' בר-אשר (עורך), ספר היוכל לרב מרדכי ברויאר, ירושלים תשנ"ב, עמ' 312, מניח אף הוא שלגבי הפרשיות כתר ארם צובה וכתב יד לניגוד קרובים זה לזה, למרות ההבדלים ביניהם. אולם אין הוא מפרט את ההסבר להנחה זו.

16. שו"ת רמ"ע מפאנו, סימן קו.

התבסס על מסורת אלא על פירושו למקורות ההלכתיים.¹⁷ כאמור, ההשוואה בין כתבי היד מאששת את שיטת הרמב"ם בצורת הפרשיות,¹⁸ ומלמדת שמשא אמת והלכות ספר תורה שלו אמת.

17. לגבי מגילת אסתר מפרט הראב"ה פתוחות וסתומות, כנראה על פי כתב יד (ראב"ה, סימן תקמ"ח, מהד' אפטוביצר, חלק ב, עמ' 251). בסוף דבריו הוא אומר "בפרשיות לא שמעתי אם פתוחות ואם סתומות, ומסתברא לעשות סתומות כעין תפילין ומזוזות" (שם, עמ' 253). וכבר אמר **ערוך השלחן**, אורח חיים, סימן תרצא סעיף ו, שדברי הראב"ה תמוהים. הרי, כאמור, הוא מפרט פרשיות פתוחות! ועוד, בתפילין הפרשיות הן פתוחות (ראה הערת אפטוביצר, **ראב"ה** שם, הערה 12). בכל מקרה, בסוף דבריו פסק הראב"ה בעניין הפרשיות לא על פי מסורת אלא על פי סברה - ההשוואה לתפילין ומזוזות. ואולי הרא"ש, תלמיד תלמידו, פעל לפי אותו עיקרון.
18. 'עופר', מענייני המסורה - סימון הפרשיות, **מגדים** ב, תשמ"ז, עמ' 92, הערה 4, מציין שאפשר להוכיח "ששיטת סופרי כתבי היד העתיקים היא כשיטה שמציג הרמב"ם, על ידי עיון במקומות שבהם מצויות סדרות רצופות של פרשיות בעלות אופי זהה".

נספח: צורות ההפסקה בכתר ובכתב יד לניגורד

א. בעשרה מקומות צורת ההפסקה בכתר ובכתב יד לניגורד דומה לגמרי:

1. **בראשית כ"ו, לה:**

ולרבקה _____ ויהי כי

בשני כתבי היד כתובה המילה "ולרבקה" בראש השורה, לאחריה יש רווח עד סוף השורה, והמילה "ויהי" כתובה בהמשך אותה שורה.

2. **דברים כ"ט, ח:** מתואר בגוף המאמר. ראה לעיל, עמ' 77.

3. **דברים כ"ט, כח:**

דברי התורה הזאת _____

_____ והיה כי יבאו עליך

4. **דברים ל', יד:**

ובלבבך לעשותו _____

_____ ראה נתתי לפניך היום

5. **דברים ל"ב, מז:**

בכתר: אשר אתם עברים את הירדן שמה
לרשתה _____

וידבר

בכ"י לניגורד: אשר אתם עברים את הירדן שמה
לרשתה _____
וידבר

בשני כתבי היד המילים "שמה לרשתה" כתובות בראש השורה, ולאחריהן יש רווח עד סוף השורה. בכתב יד לניגורד, המילה "וידבר" כתובה בראש השורה השנייה. בכתר השורה השנייה ריקה והמילה "וידבר" כתובה בראש השורה השלישית. אין בידי להסביר מדוע יש שורה ריקה, אך סביר להניח שאין השורה הריקה הזאת פוגעת בדמיון שבין שני כתבי היד כאן. בשניהם ודאי יש פרשה פתוחה.

6. **דברים ל"ב, נב:**

אשר אני נתן לבני ישראל

וזאת הברכה אשר ברך משה

7. דברים ל"ג, ו:

ימת ויהי מתיו מספר _____
וזאת ליהודה ויאמר _____

8. דברים ל"ג, יב:

כל היום ובין כתפיו שכן _____
וליוסף אמר מברכת _____

9. דברים ל"ג, יז:

אפרים והם אלפי מנשה
ולזבולן אמר שמח _____

10. דברים ל"ג, כא:

ומשפטיו עם ישראל _____
ולדן אמר דן גור _____

ב. יש מקומות שבהם בשני כתבי היד צורות שונות. בשמונה מהמקומות האלה לדעת הרמב"ם הצורות מקבילות, ולדעת הרא"ש יש במקומות אלה מחלוקת בין כתבי היד:

1. דברים כ"ח, סח: "ואין קנה". ראה לעיל, עמ' 75.

2. דברים כ"ח, סט: "בחרב". ראה לעיל, עמ' 76.

3. דברים ל', כ:

בכתר: וליעקב לתת להם _____

וילך משה וידבר את הדברים

בכ"י לנינגרד: לתת להם _____

וילך משה וידבר את הדברים

הרווח בכתב יד לנינגרד הוא צורה של פרשה פתוחה לדברי הכל. הרווח בכתר הוא צורה של פרשה פתוחה לפי שיטת הרמב"ם, בעוד שלפי שיטת הרא"ש הוא צורה של פרשה סתומה.

4. דברים ל"א, יג:

בכתר: את הירדן שמה לרשתה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן

בכ"י לנינגרד : שמה לרשתה _____
 ויאמר ה' אל משה הן

הרווח בכתב יד לנינגרד הוא צורה של פרשה פתוחה לדברי הכל. הרווח בכתר הוא צורה של פרשה פתוחה לפי שיטת הרמב"ם, בעוד שלפי שיטת הרא"ש הוא צורה של פרשה סתומה.

5. דברים ל"ג, יא :

בכתר : ומשנאיו מן יקומון _____
 לבנימין אמר ידיד

בכ"י לנינגרד : יקומון _____ לבנימין אמר ידיד

הרווח בכתב יד לנינגרד הוא צורה של פרשה סתומה לדברי הכל. הרווח בכתר הוא צורה של פרשה סתומה לדעת הרמב"ם, בעוד שלפי שיטת הרא"ש הוא צורה של פרשה פתוחה.

6. דברים ל"ג, יט :

בכתר : חול _____ ולגד אמר

בכ"י לנינגרד : ימים יינקו ושפוני טמוני חול

_____ ולגד אמר ברוך

הרווח בכתר הוא צורה של פרשה סתומה לדברי הכל. הרווח בכתב יד לנינגרד הוא צורה של פרשה סתומה לדעת הרמב"ם, בעוד שלפי שיטת הרא"ש הוא צורה של פרשה פתוחה.

7. דברים ל"ג, כג :

בכתר : ברכת ה' ים ודרום ירשה

_____ ולאשר אמר ברוך

בכ"י לנינגרד : ים ודרום ירשה _____

_____ ולאשר אמר

לפי הרמב"ם הרווח בכתר הוא צורה של פרשה סתומה, ולפי הרא"ש הוא צורה של פרשה פתוחה. בכתב יד לנינגרד יש אחרי המילה "ירשה" מספיק רווח להפסק פרשה. לו התכוון הסופר לצורה של פתוחה, הוא היה כותב את המילה "ולאשר" בראש השורה הבאה לדברי הכל. לו התכוון לצורה רגילה של סתומה, היה משאיר רווח וכותב את המילה "ולאשר" בהמשך אותה שורה. אם הסופר שיער שאין באותה שורה מספיק מקום לרווח ולעוד מילה, לדעת הרמב"ם היה צריך להשאיר בשורה הבאה רווח קטן בלבד ולכתוב לאחוריו את המילה "ולאשר"; לדעת הרא"ש היה צריך להשאיר את השורה השנייה ריקה ולכתוב

את המילה "ולאשר" בראש השורה השלישית. ככל הנראה יש כאן רווח של פרשה סדורה, שדינה כדין פרשה סתומה.¹⁹

8. דברים ל"ג, כט:

בכתר: ואתה על במותימו תדרך _
_____ ויעל משה מערכת

בכ"י לנינגרד: תדרך _____
_____ ויעל משה מערכת

לפי הרמב"ם, יש בשני כתבי היד צורות של פרשה סתומה. לפי הרא"ש, בכתר יש צורה של פתוחה; בכתב יד לנינגרד יש גם כאן ככל הנראה צורה של סדורה, שדינה כסתומה.

ג. למקומות אלה, המבוססים על החלקים של הכתר שנמצאים בידינו, יש להוסיף את המקום שרשם ר' שלום שכנא ילין.²⁰ הנה השוואה של הכתר, לפי עדותו של ילין, לכתב יד לנינגרד:

בראשית מ"ו, כז:

בכתר: הבאה מצרימה שבעים
_____ ואת יהודה

בכ"י לנינגרד שבעים _____
_____ ואת יהודה שלח לפניו אל

הרווח בכתב יד לנינגרד הוא צורה של פרשה פתוחה לדברי הכל. הרווח בכתר הוא צורה של פרשה סתומה לפי שיטת הרמב"ם, בעוד שלפי שיטת הרא"ש הוא צורה של פרשה פתוחה. זו הדוגמה היחידה שמצאתי שבה לדעת הרא"ש הצורות מקבילות ולדעת הרמב"ם יש מחלוקת בין כתבי היד. אולם אין בדוגמה בודדת זו כדי לסתור את התמונה הכללית, המראה כי לדעת הרמב"ם יש הסכמה בהרבה מקומות שלדעת הרא"ש יש בהם מחלוקת.

19. הראשונים מזכירים צורה שלישית של חלוקה: 'פרשה סדורה'. ראה מנחות לב ע"א, תוספות ד"ה והאירא. אולם חלוקה זו אינה מזוכרת אצל חז"ל ואין לה חשיבות הלכתית: הרמב"ם והשלחן ערוך אינם מביאים אותה. ראה טור ובית יוסף, יורה דעה, סימן ערה; שו"ת רמ"ע מפאנו, סימן קו. אמנם לגבי 'פרשה סדורה' נאמרו גם פירושים אחרים. ראה: J.S. Penkower, 'Maimonides and the Aleppo Codex', *Textus* 9, 1981, p. 89, n. 84.

20. ראה: י' עופר (לעיל, הערה 15), עמ' 309.